

THY 5042

Lodbjergvej 56 Ørum, Ørum sogn, Hassing herred

Arkæologiske undersøgelser af bebyggelsesspor
fra bronzealder og vikingetid/tidlig middelalder

Bygherrerapport

Charlotte Boje Hilligsø Andersen

Museet for Thy og Vester Hanherred, marts 2009.

Indholdsfortegnelse:

Indledning.....	side 2
Udgravningens resultater.....	side 2
Undersøgelsens perspektiver	side 4
Ørums topografi, terræn og undergrund.....	side 4
Udgravningens data.....	side 5
Plan over udgravningen.....	side 6
Tidstavle.....	side 7

Indledning

Rapporten omfatter en redegørelse for de arkæologiske undersøgelser, der i august 2007 blev gennemført ved gården Lodbjergvej 56 i Ørum, der ligger tæt syd for Ørum Kirke. Baggrunden for udgravningen af et 600 m² stort felt var nyopførelse af en landbrugsbygning. Bygherre var gårdens ejer Poul Lauridsen. Kulturarvsstyrelsen ydede støtte til udgravningen

Udgravningens resultater

Ved den indledende arkæologiske forundersøgelse registreredes stolpehuller og grøfteforløb under et temmelig tykt muldlag. Under den følgende egentlige udgravning fremkom i et felt på ca. 600 m² rester af huse med jordgravede stolper (se figur 6). Husene dateredes til to forskellige perioder, ældre bronzealder (ca. 1300-1100 f.Kr.) og vikingetid/ tidlig middelalder (ca. 900-1100 e.Kr.).

De stolpehuller og grøfteforløb, der kunne registreres i undergrunden, var primært koncentreret i den vestlige og den nordlige del af det undersøgte areal.

Fyldeklifterne havde overordnet set to typer fyld, der hænger sammen med anlæggenes datering. Et mørkt, fast og finkornet fyld i stolpehuller og gruber fra bronzealderhuset (hus 1), og et lysere, spættet, mere løst og lerholdigt fyld i anlæg fra vikingetid eller tidlig middelalder (2 og 3 samt grøfter).

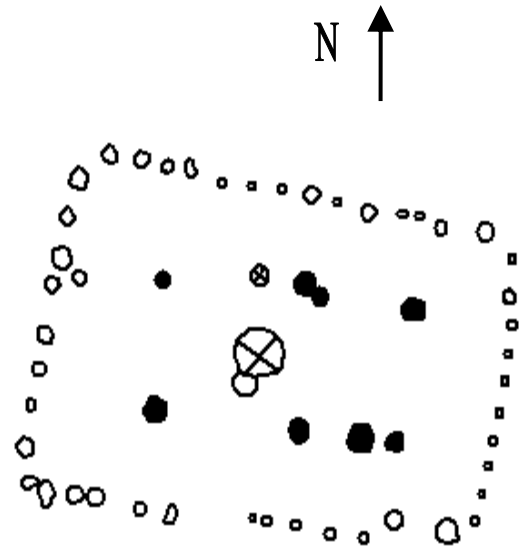
I det følgende præsenteres tolkningerne af de anlæg, der blev påtruffet under udgravningen.

Hus 1, ældre bronzealder

I feltets sydvestlige del registreredes anlægsspor fra et lille stolpebygget hus med vest-østlig orientering. Det var 9,5 m langt og 6,5 m bredt. Huset var konstrueret med to rækker indvendige, tagbærende stolper, en såkaldt højremskonstruktion. Stolpehullerne fra disse tagbærende stolper var forholdsvis kraftige, 20-60 cm dybe og 30-50 cm i diameter. Heraf havde de to kraftigste

stolpehuller to faser i stolpehullet, der må således have været en udskiftning af de

pågældende stolper. Der var også velbevarede spor efter vægstolper, som viste husets vægforløb, og der var to markante indgange placeret overfor hinanden i syd- og nordvæg, tæt op mod husets østgavl.

Figur 1. Grundplan over hus 1 fra bronzealderen. Huset er 9,5 m langt og 6,5 m bredt. De tagbærende stolper er angivet med sort, vægstolperne med sort streg. Tæt op mod østgavlen ses de kraftigere stolpehuller fra indgangen til huset. Midt i huset er med et kryds markeret ildgruben, hvorfra forkullet materiale bidrog til dateringen af huset. I ildgruben har man tilberedt mad bl.a. ved hjælp af opvarmede sten.

Næsten midt i huset, mellem de to vestligste par tagbærende stolper var en ildgrube, hvor folk i huset har tilberedt mad. I gruben blev fundet fragmenter af ildskørnede sten og lidt brændt organisk materiale, hvoraf der blev udtaget prøver.

Ved hjælp af C14-analyser af forkullet korn kan huset dateres til ældre bronzealder, inden for tidsrammen 1310-1110 f.Kr.

Sammenlignet med andre udgravede huse fra perioden har dette hus været af forholdsvis beskeden størrelse. Det kan imidlertid have været del af et gårdsanlæg, hvor der også har været et større beboelseshus.

Figur 2. Foto af stolpehullerne efter de to indgangsstolper i sydvæggen i hus 1 (de to mørkeste, runde aftegninger foran landmålerstokken).

Hus 2 og hus 3, vikingetid/middelalder

I den nordlige og vestlige del af feltet var anlægsspor, der ud fra husenes form dateres til perioden vikingetid/ældre middelalder. Forholdsvis kraftige stolpehuller dannede grundplaner til to huse (hus 2 og 3), der dog ikke blev helt afdækket, da de lå op mod feltets vestgrænse, og vestgavlene derfor ikke blev omfattet af udgravningerne.

Sammenlignet med hus 1 var grundplanerne for disse to yngre huse ikke så tydelige; alle stolper har formodentlig ikke været gravet så dybt ned. Husene var bevaret i hhv. 8 og 16 meters længde og målte op mod 8 m i bredden. Dimensionerne har altså været større end det mere end 2000 år ældre hus 1.

De to huses grundplaner overlappede hinanden, så de har ikke været i brug samtidigt; således formodes hus 3 at have været yngst.

Husene har været af en type med to rækker indvendige, tagbærende stolper i husets længdeakse (højremskonstruktion) samt dobbelte stolper ved væggene. Vægstolperne lå parvis med 0,5-0,8 meters indbyrdes afstand. Det kunne ikke helt sikkert afgøres, om stolperne har dannet smalle rum ved ydervæggene, eller om alle stolper har indgået i selve vægkonstruktionen.

Der var ikke bevaret rester af ildsteder eller lignende, ligesom det ikke var muligt at se spor efter indgange.

Der blev ikke gjort fund, som kan tidsfæste husene i Ørum, og dateringen må baseres på

udformningen af husene og på daterede paralleller. Bl.a. er der i Sjørring udgravet flere huse med lignende udformning og planløsning.¹ Husene i Sjørring dateres ud fra arkæologiske fund til tidlig middelalder. Derudover er et lignende hus fra vikingetidsbopladsen Trabjerg i Vestjylland dateret til sen vikingetid/tidlig middelalder.²

Hus 2 og 3 i Ørum må på det grundlag dateres lidt bredt til sen vikingetid eller tidlig middelalder, nærmere bestemt perioden 900-1100 e.Kr..

Hegnsløb, vikingetid/middelalder

Både hus 2 og 3 respekterede en vest-øst gående grøft, der i feltet kunne erkendes som en mørk stribe i undergrunden. Der var i grøften ikke spor af pæle eller lignende, så den har nok oprindeligt stået som en åben grøft, der har fungeret som hegn eller markering af skel omkring en gård.

Figur 3. Foto af grøften, der havde et meget markant forløb i feltet i form af en mørk, muldfyldt stribe. Grøften har formentlig markeret skel omkring en gård.

¹ Venligst oplyst af Anne-Louise Haack Olsen, der har forestået udgravningerne i Sjørring (THY 3471) og efterbearbejdet materialet. Se også Anne-Louise Haack Olsen: Af Tørvehusets Saga. *SKALK* 2005, nr. 4. s. 20-27.

² Lise B. Jørgensen og Palle Eriksen (red.): *Trabjerg. En vestjysk landsby fra vikingetiden*, 1995.

Grøften var bevaret i 25 meters længde, den var max. 80 cm bred og havde et markant indgangsparti.

På begge sider af en knapt 2 m bred åbning bøjede grøften mod syd, og der var større sten og flere kraftige stolpehuller på hver side af åbningen. Disse stolpehuller stammer formentlig fra en låge eller en port.

Grøften tolkes som hegnsgrøft omkring et gårdsanlæg, der har ligget nord for udgravningsfeltet, og som har været i funktion nogenlunde samtidig med hus 2 og 3. Adgang til gården er foregået gennem lågen eller porten. Fund af en hvæssesten er med til at datere grøften til vikingetid/middelalder

Hegnsgrøfter af denne type ses ofte i udgravninger af landbebyggelse fra vikingetid og tidlig middelalder. Dog kendes ikke umiddelbart paralleller til det markante indgangsparti.

Figur 4. Åbningen i hegnsgrøften under udgravning. Omkring åbningen i heget (hvor landmålerstokken ligger) bøjes grøften mod syd. I snitgrøfterne ses de stolpehuller og stenspækninger, der nok skyldes en port eller låge.

Undersøgelsens perspektiver

Arkæologiske udgravninger i de gamle landsbyer bidrager med viden om disse bebyggelsers alder og karakter. Ørum Kirke går tilbage til slutningen af 1100-tallet, og der må formodes at have været gårde omkring kirken mindst lige så længe. De udgravede

huse 2 og 3 stammer fra gårde, der lå her for omkring 1000 år siden. Det kan på grund af den ret brede dateringsramme ikke med sikkerhed afgøres, om der var kirke i Ørum, da husene var i brug – eller om deres indbyggere var vikinger.

Husenes konstruktion og den tilhørende hegnsgrøft har føjet ny viden til vort kendskab til periodens bebyggelse.

Hus 1 fra bronzealderen har ikke en overraskende beliggenhed. I oldtiden valgte man ofte at bosætte sig på sydvendte skråninger, omgivet af god agerjord og med adgang til græsningsarealer. Fisk fra den nærliggende Ørum Sø har muligvis også bidraget til kosten. De samme elementer var i øvrigt med til at afgøre den senere Ørum landsbys beliggenhed.

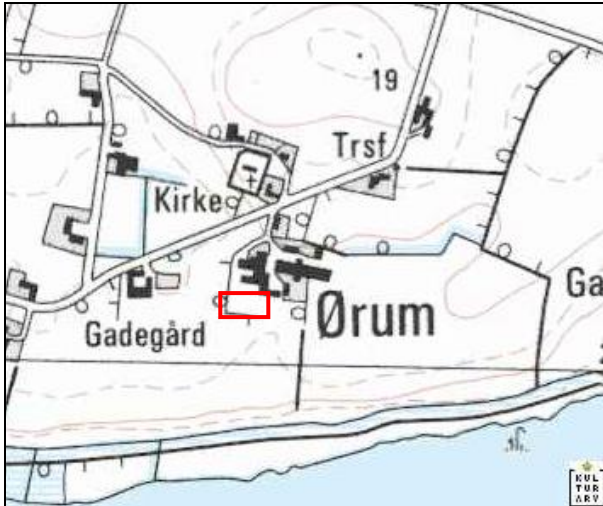
Gennem de seneste årtier er der udgravet flere gode eksempler på bronzealderens huse i Thy. Huset fra Ørum har føjet en vigtig brik til puslespillet om, hvordan datidens bygningstyper og bebyggelse så ud. Det indgår dermed i et igangværende forskningsprojekt, der tager udgangspunkt i udgravninger af bronzealderens bopladser i Bjerre Enge i det nordlige Thy.

Selv om udgravningen dækkede et forholdsvis lille areal, var resultaterne således store og vigtige for den videre kortlægning af ældre tiders bebyggelse i Thy.

Ørums topografi, terræn og undergrund

Feltet lå ca. 160 m syd for kirkediget ved Ørum Kirke, på en lav bank med udsigt over Ørum Sø. Umiddelbart øst for feltet ses en delvis udvisket slugt med fald mod syd. Den topografiske beliggenhed inden for et areal, der siden den tidlige middelalder har udgjort Ørum landsby, kunne sammen med terrænet indikere, at der i området er bebyggelsesspor, hvilket viste sig at holde stik. Der er ikke tidligere gennemført arkæologiske udgravninger i Ørum landsby.

Ørum Kirke er romansk og dateres til omkring 1200, ca. 1 km øst for kirken og landsbyen ligger i et vådområde voldstedet fra det middelalderlige Ørum, en borg, der i perioder var kongeligt ejet.

Figur 5. Kortudsnit, der viser Ørum Kirke og gården syd for, hvor udgravningen foregik (feltets omtrentlige placering markeret med rød firkant)

Undergrunden i området består af sandet moræne. Vest for Ørum, bl.a. ved Lodbjerg og ud mod kysten er store sandflugtsplagede arealer, men sandflugten er ikke nået ind til Ørum, og der var ingen flyvesandslag i feltet. Her kunne i udgravningsfeltet derimod konstateres et forholdsvis tykt pløjelag på op til 80-90 centimeters tykkelse, et forhold der kendes fra flere kirkenære lokaliteter i Thy. Det tykke muldlag må have sin forklaring i en praksis, hvor man i historisk tid har tilført tørv, gødning eller lignende på agrene i landsbyens indmark for at forbedre mulden. Samme tykke muldlag har medvirket til gode bevaringsforhold for stolpehuller og andre anlæg fra ældre tiders bebyggelse.

Udgravningens data

Baggrund

Undersøgelsen forårsaget af planerne om opførelse af en 500m² stor landbrugsbygning sydvest for ejendommen Lodbjergvej 58, ca. 125 m syd for Ørum Kirke.

Prøvegravning juni/juli 2007, fund af stolpehuller og grøfteforløb med datering til hhv. bronzealder og vikingetid eller tidlig middelalder. Ud fra prøvegravningens resultater blev der opstillet et budget til en egentlig udgravning af det berørte areal på omkring 600m².

Fremgangsmåde, deltagere

Bygherre Poul Lauridsen, Lodbjergvej 58, 7755 Bedsted. Udgravningen foregik i perioden 6. august til 24. august med i alt 12 udgravningsdage med varierende bemanning.

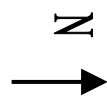
Maskinkraft: Mulden i feltet blev afrømmet med gravemaskine fra firmaet Henrik Thomsen, Beersted. Mulden deponeret ved feltets sider. Der blev gravet af til undergrundsniveau i hele feltet. Efter en fladeopmåling i målestok 1:50 blev udvalgte anlæg snittet og dokumenteret. Landinspektør Jørgen Knudsen, Hurup, foretog indmåling af punkter i feltet.

C14 analyser ved Jan Heinemeier, Institut for Fysik og Astronomi, Aarhus Universitet. Udgravningsansvarlig Jens-Henrik Bech. Daglig udgravningsleder med ansvar for beretning arkæolog Charlotte Boje Hilligsø Andersen, desuden deltog amatørarkæolog Aksel Kristensen.

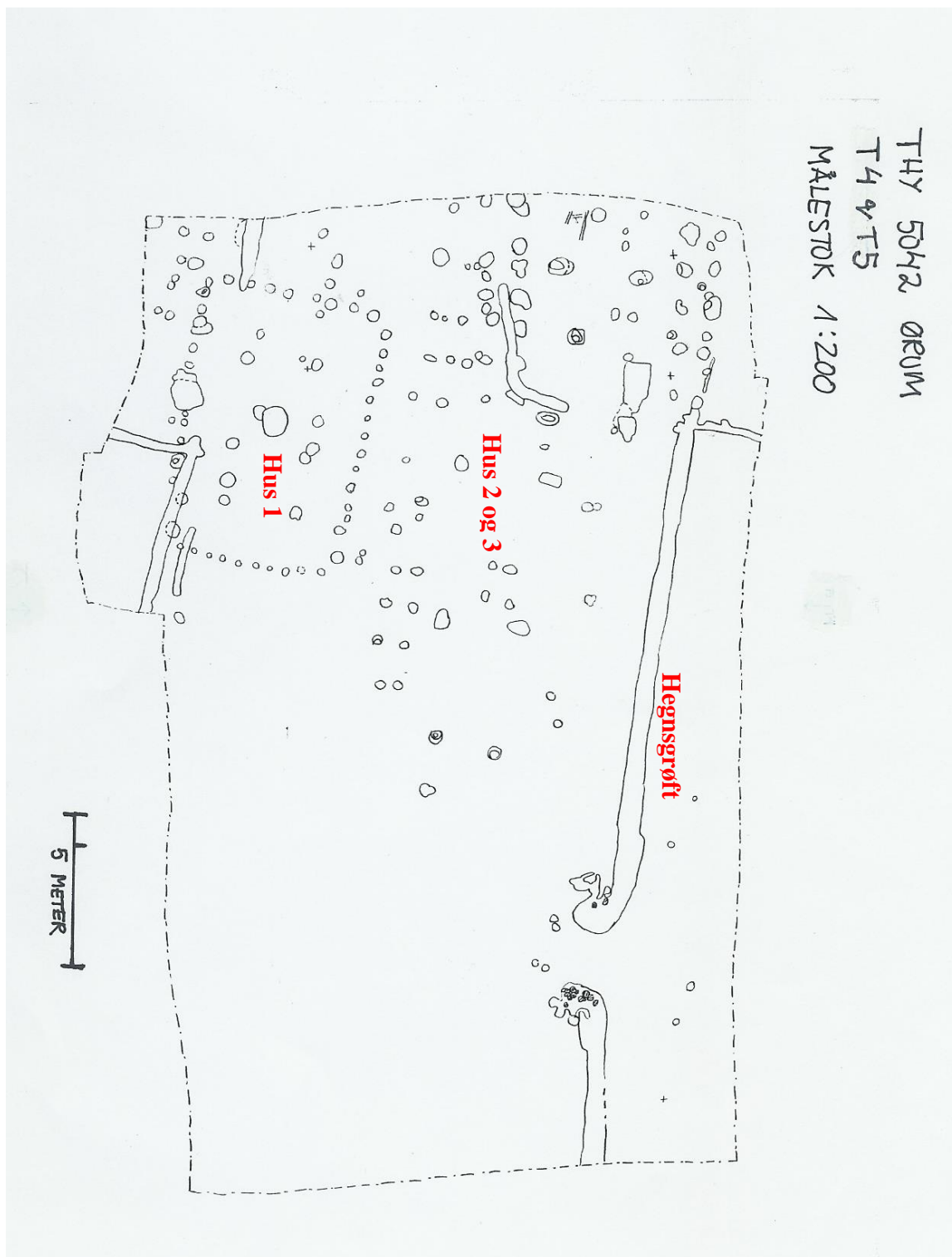
Anvendte registreringsnumre

THY 5042: Anlæg N1-N186. Fund x1-x20. Tegninger T1-T9. Digitalfotos THY5042dg001-THY5042dg105. Dias THY5042D1-THY5042D29

*Museet for Thy og Vester Hanherred
Charlotte Boje H. Andersen marts 2009*

Figur 6. Oversigtplan over udgravningsfeltet med angivelse af vigtigste anlæg.

TIDSTAVLE

År f/e. Kristus	Perioder	Kulturgrupper	
2000	Historisk tid	Middelalder (1050-1536)	
1000		Vikingetid	
0	Jernalder	Germansk Jernalder	
		Romersk Jernalder Førromersk Jernalder	
1000	Bronzealder	Yngre Bronzealder	
		Ældre Bronzealder	
2000	Bondestenalder	Dolktid	
		Enkeltgravskultur	
3000		Jættestuetid Tragtbægerkultur	
		Dyssetid	
4000	Jægerstenalder	Ertebøllekultur	
5000		Kystkultur	Kongemosekultur
6000			Maglemosekultur
7000		Rensdyrjægerkultur	Ahrensburgkultur
8000			Brommekultur
9000	Federmesserkultur		
10.000		Hamburgkultur	
11.000			
12.000			